

Jan Machniak

Miłosierdzie Boże w nauczaniu ojca świętego Jana Pawła II

Łódzkie Studia Teologiczne 24/4, 43-53

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. JAN MACHNIAK

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków

MIŁOSIĘRDZIE BOŻE W NAUCZANIU OJCA ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II

Słowa kluczowe: nauczanie Jana Pawła II, prawda o Bożym miłosierdziu

1. Wstęp. 2. Tajemnica miłosierdzia Boga w objawieniu. 3. Głoszenie miłosierdzia Boga. 3.1. Uwielbienie Boga miłosierdzia. 3.2. Czynienie miłosierdzia. 3.3. Modlitwa o miłosierdzie. 4. Zawierzenie świata Bożemu miłosierdziu. 5. Zakończenie

1. WSTĘP

Prawda o Bożym miłosierdziu, stanowiąca centralny motyw pontyfikatu Jana Pawła II, pojawiła się w jego nauczaniu już na początku pontyfikatu w Encyklice *Dives in misericordia* (*Bóg bogaty w miłosierdzie* – 1980). Dokument papieski stanowi – obok Encyklik *Redemptor hominis* (*Odkupiciel człowieka* – 1979) i *Dominum et vivificantem* (*Pan i Ożywiciel* – 1986) – część wielkiej trylogii dogmatycznej, w której papież mówi do współczesnego człowieka o Bogu objawiającym się człowiekowi jako Trójca Święta – Ojciec, Syn i Duch Święty. Miłosierdzie jest kluczem do zrozumienia tajemnicy Boga i człowieka. Charakteryzuje ono Boga objawiającego się człowiekowi w historii zbawienia. Jest głównym tematem nauczania Chrystusa i zostaje w pełni ukazane w tajemnicy zbawienia, w Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Miłosierdzie jest jednocześnie szczególną szansą dla człowieka, ponieważ przez nie może on doświadczyć bliskości Boga, który jest miłosierny.

W czasie beatyfikacji siostry Faustyny Kowalskiej, w drugą niedzielę wielkonoćną 18 kwietnia 1993 r. w Rzymie, Jan Paweł II podkreślił, że tajemnica Bożego Miłosierdzia, którą Bóg przypomniał całemu światu przez pokorną zakonnicę z Polski, jest „proroczym wołaniem do świata”. Dla całej ludzkości zmęczonej strasznymi wojnami orędzie miłosierdzia stało się znakiem nadziei, wskazującym na obecność Boga obdarowującego miłością, i możliwość odrodzenia duchowego człowieka.

Kanonizacja siostry Faustyny Kowalskiej 30 kwietnia 2000 r. w Rzymie miała szczególną wymowę, ponieważ przez ten akt Jan Paweł II przekazał orędzie miłosierdzia całemu światu jako pomost łączący drugie tysiąclecie chrześcijaństwa z nowym wiekiem. Przypomniał jednocześnie, że miłosierdzie Boże jest niezwykłą

szansą na odrodzenie dla całej ludzkości: „Ludzkość nie znajdzie spokoju, dopóki nie zwróci się do Bożego Miłosierdzia” (Dz. 699). Orędzie miłosierdzia pozwala na nowo odczytać Ewangelię o miłosierdziu Bożym, w świetle której człowiek nie tylko doświadcza miłosierdzia, przyjmując je od Boga, ale jest również zdolny dzielić się miłosierdziem z innymi (DM 14).

Jan Paweł II ogłosił drugą niedzielę wielkanocną Niedzielą Miłosierdzia Bożego, akcentując, że miłosierdzie jest szansą poznania „prawdziwego oblicza Boga i prawdziwego oblicza człowieka”¹. Orędzie miłosierdzia jest jednocześnie przypomnieniem światu o godności i wartości każdego człowieka, za którego Chrystus oddał swoje życie.

Jan Paweł II podczas kanonizacji św. Faustyny Kowalskiej podkreślił wyraźnie, że orędzie miłosierdzia głoszone nieustannie przez Kościół, a przypomniane dzięki objawieniom św. siostry Faustyny, staje się dziś częścią doświadczenia człowieka zagubionego pośród różnych ideologii i prądów myślowych przełomu XX i XXI w. W tajemnicy Bożego miłosierdzia chrześcijanin odnajduje prawdziwe oblicze Boga bliskiego człowiekowi i prawdziwe oblicze człowieka potrzebującego miłosierdzia i gotowego czynić miłosierdzie². Ojciec Święty powracał do tej myśli wielokrotnie, kiedy polemizował z „teologią śmierci Boga”, czy też gdy wykazywał błędy współczesnych totalitaryzmów, które usiłują usunąć Boga z historii ludzkiej.

Dokonując konsekracji bazyliki Bożego Miłosierdzia w Krakowie, Jan Paweł II jeszcze raz podkreślił, że współczesny świat potrzebuje Bożego miłosierdzia oraz postawił przed Kościołem zadanie przybliżania światu jego tajemnicy:

Dlatego dziś w tym sanktuarium chcę dokonać uroczystego aktu zawierzenia świata Bożemu Miłosierdziu. Czynię to z gorącym pragnieniem, aby orędzie o miłosiernej miłości Boga, które tu zostało ogłoszone przez pośrednictwo św. Faustyny, dotarło do wszystkich mieszkańców ziemi i napełniło ich serca nadzieją. Niech to przesłanie rozchodzi się z tego miejsca na całą naszą umiłowaną Ojczyznę i na cały świat. Niech się spełnia zobowiązująca obietnica Pana Jezusa, że stąd ma wyjść „iskra, która przygotowuje świat na ostateczne Jego przyjście” (por. Dz. 1732). Trzeba tę iskrę Bożej łaski rozniecać. Trzeba przekazywać światu ogień miłosierdzia. W miłosierdziu Boga świat znajdzie pokój, a człowiek szczęście! To zadanie powierzam wam, drodzy bracia i siostry, Kościołowi w Krakowie i w Polsce oraz wszystkim czcicielom Bożego Miłosierdzia, którzy tu przybywać będą z Polski i z całego świata³.

Temat miłosierdzia Bożego pojawił się w nauczaniu Jana Pawła II ponownie w opublikowanym na progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa (6 I 2001 r.) Liście apostolskim *Novo millennio ineunte* jako „wyobraźnia miłosierdzia”. Papież pisał o wyobraźni miłosierdzia w kontekście jednoczącej się Europy. W październiku 1999 r. zagadnienie to stało się przedmiotem refleksji synodu biskupów, który przygotowywał Wielki Jubileusz Roku 2000. Owocem obrad synodalnych stała się Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* (28 VI 2003 r.). Temat ten wydaje się

¹ Jan Paweł II, *Dar Boży dla naszych czasów*. Homilia Jana Pawła II wygłoszona podczas kanonizacji siostry Faustyny – Rzym, 30 IV 2000 r., p.5, <http://www.milosierdzieboze.pl/homilia.php?text=12>.

² Tamże.

³ Jan Paweł II, *Zawieram cały świat Bożemu miłosierdziu*. Homilia podczas Mszy św. z okazji konsekracji świątyni Bożego Miłosierdzia, Kraków-Łagiewniki – 17 sierpnia 2002, p. 5, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/8pl_lagiewniki_17082002.html.

sugerować kilka wątków myślowych, obejmujących całe nauczanie Ojca Świętego, a zwornikiem tego nauczania jest prawda o Bogu miłosierdzia.

Podjęcie zagadnienia miłosierdzia Bożego w nauczaniu Jana Pawła II domaga się przedstawienia problemu tajemnicy Boga objawiającego się w Starym i Nowym Testamencie, który w swojej istocie jest miłosierny. Papież prezentuje bardzo oryginalną interpretację Boga, który objawia się jako Ojciec miłosierdzia w całej historii zbawienia. Tajemnica miłosierdzia pozwala człowiekowi zrozumieć siebie samego i zrealizować swoje powołanie. Jednocześnie uświadamia mu, iż potrzebuje nieustannie miłosierdzia i jest zdolny do czynienia miłosierdzia wobec bliźnich. Takie założenia papieża Jana Pawła II kierują naszą uwagę na tajemnicę Boga, objawiającego swoje miłosierdzie w Starym Testamencie, oraz na Chrystusa, będącego pełnią objawienia miłosierdzia Ojca w Nowym Przymierzu, jak również na sposoby realizacji miłosierdzia przez uczniów Chrystusa.

2. TAJEMNICA MIŁOSIĘRDZIA BOGA W OBJAWIENIU

W Encyklice *Dives in misericordia* papież Jan Paweł II przypomina za Konstytucją duszpasterską Soboru Watykańskiego II *Gaudium et spes*, że Jezus Chrystus jest pełnią „objawienia tajemnicy Ojca i Jego miłości” (GS 22). Bóg objawienia jest tajemnicą miłości (1 J 4, 16.18), która łączy w jedno Ojca, Syna i Ducha Świętego. Jest Miłością, którą dzieli się z każdym stworzeniem, ponieważ Jego naturą jest obdarowywanie. Objawia się człowiekowi w historii zbawienia jako Stwórca i Pan Wszelkiego Stworzenia, który jest dobrym Ojcem i Dawcą Życia (por. Rdz 1–2; por. Kol 1, 15–20). W Nim człowiek znajduje swoje dopełnienie.

Podstawowym doświadczeniem miłosierdzia w historii Izraela, do którego nawiązuje Jan Paweł II (DM 4), jest wydarzenie podczas *exodusu* narodu wybranego z niewoli egipskiej. Bóg, widząc cierpienie swojego ludu, ulitował się nad jego niedolą i uwolnił go z rąk prześladowców. W przeżyciu wyjścia zakorzeniona jest ufność Izraelitów w miłosierdzie Boże, które przekracza wszelki grzech i nędzę człowieka. W tym wydarzeniu Bóg objawił fundamentalną prawdę, że każdy człowiek, który zawinił przez grzech i odszedł od swego Stwórcy, może znaleźć motyw powrotu i zwrócić się z prośbą o przebaczenie (Lb 14, 18; Krn 30, 9; Ne 9, 17; Ps 86, 15; Mdr 15, 1; Syr 2, 11; Job 2, 13). Papież przypomina, że Bóg objawiał swoje miłosierdzie od początku dziejów w słowach i w czynach, odsłaniając różne wymiary swojej miłości do człowieka.

Miłosierdzie Boga objawione w Starym Przymierzu, zauważa papież w Encyklice *Dives in misericordia*, jest paradygmatem miłości Boga do człowieka, obejmującym różne „odcienie miłości”. Jest to miłość ojcowska, wynikająca z faktu dania życia, ponieważ Bóg jest Ojcem Izraela (Iz 63, 16), a naród wybrany Jego umiłowanym synem (Wj 4, 22). Jest również Oblubieńcem, a Izrael Jego oblubienicą umiłowaną (Oz 2, 3). Jego miłość objawia się jako litość i wspaniałomyślne przebaczenie, kiedy naród wybrany nie dochowuje wierności (Oz 11, 7–9; Jr 31, 20; Iz 54, 7). Psalmiści nazywają Go Bogiem miłości, łagodności, wierności i miłosierdzia (Ps 103; 145).

Doświadczenie miłosierdzia Boga rodzi się w wewnętrznym dialogu człowieka ze swoim Stwórcą i Ojcem.

W Encyklice *Dives in misericordia* Jan Paweł II, odwołując się do historii zbawienia, przypomina o nieustannej obecności Boga wśród ludzi. Miłosierdzie Ojca objawione przez Jezusa Chrystusa jest obecne w Starym Przymierzu, w historii narodu wybranego, który przechował wiarę w jedyne Boga. Bóg Jahwe, Stwórca świata i człowieka daje się poznać Mojżeszowi jako miłosierdzie. Bóg sam uroczyście się przedstawia:

A Pan zstąpił w obłoku, i [Mojżesz] zatrzymał się koło Niego, i wypowiedział imię Jahwe. Przeszedł Pan przed jego oczyma i wołał: Jahwe, Jahwe, Bóg miłosierny i litościwy, cierpliwy, bogaty w łaskę i wierność, zachowujący swą łaskę w tysiączne pokolenia, przebaczący niegodziwość, niewierność, grzech... (Wj 34, 6–7).

W miłosierdziu, jak podkreśla Jan Paweł II (DM 4), ukazują się różne odcienie miłości Boga do człowieka: dobroć, życzliwość, łaska i wierność (hebr. *hesed*), czułość i współczucie, jakie charakteryzują matkę (hebr. *rahamim*), wielkoduszność i życzliwość (hebr. *hanan*) oraz litość, oszczędzanie przeciwnika i przebaczenie (hebr. *hamal*). Miłosierdzie, rozumiane jako objawienie miłości Boga na zewnątrz, łączy się nierozzerwalnie z dziełem stworzenia, wiążąc Boga Stwórcę z człowiekiem, będącym Jego stworzeniem (DM 4). Jak zauważa Ojciec Święty, do natury miłości należy to, że nie może ona nienawidzić i pragnąć zła dla tego, kogo obdarzyła pełnią dóbr.

Tajemnicę miłości miłosiernej przechowywał naród wybrany, napominany w swoich dziejach przez proroków i zachęcany do otwarcia swojego serca na Boga miłosierdzia (Iz 54, 10; Jer 31, 3). Miłosierdzie doświadczane przez Izraelitów było „treścią obcowania z ich Bogiem” (DM 4), szczególnie w tych momentach, gdy brakowało wierności Przymierzu. Z prośbą o miłosierdzie zwraca się do Boga Salomon w modlitwie z okazji poświęcenia świątyni (1 Krl 8, 22–53). Prorok Micheasz prosi o przebaczenie niewierności, odwołując się do miłosierdzia Bożego (Mi 7, 18–20), a prorok Izajasz pociesza wygnańców, wskazując na miłosierdzie jako gwarancję bliskości i opieki Boga (Iz 51, 4–16). U proroków miłosierdzie oznacza szczególną moc miłości, która „jest większa niż grzech i niewierność ludu wybranego” (DM 4). Miłosierdzie obejmuje nie tylko społeczność narodu wybranego, ale również poszczególne osoby, które z powodu zła fizycznego lub moralnego doświadczają poczucia winy. Do Boga miłosierdzia zwraca się Dawid po grzechu z Batszebą (2 Sm 11–12). Bóg widząc jego prawdziwy żal i cierpienie z powodu popełnionego zła, okazuje miłość i współczucie i przebacza jego grzech. Z tego doświadczenia miłości i współczucia zarówno w wymiarze narodu, jak też poszczególnych osób rodzi się ufność wobec Boga, która pozwala człowiekowi zwracać się do Boga i odkrywać Jego obecność.

Każdy człowiek, zauważa Jan Paweł II w *Dives in misericordia*, jest zdolny odkryć Boga w przyrodzie i w kosmosie poprzez Jego „niewidzialne przymioty” (Rz 1, 20). Pośrednie poznanie nie daje jednak pełnego widzenia Boga. Objawienie miłości w Jezusie Chrystusie prowadzi do Boga „w niezgłębionej tajemnicy Jego istoty” (DM 2; 1 Tm 6, 16). Pan Jezus ukazuje Boga miłosierdzia w przypowieściach

o zaginionej owcy i drachmie (Łk 15, 1–10), a szczególnie w przypowieści o synu marnotrawnym (Łk 15, 11–32). Przypowieść ta ukazuje najpierw ogrom miłości Ojca, gotowego przebaczyć i na nowo obdarować. Jan Paweł II jeszcze bardziej wydobywa z niej godność syna marnotrawnego, które jaśnieje na nowo dzięki miłosierdziu Ojca. Bóg jawi się jako wierny swojemu ojcostwu: „Miłość taka zdolna jest do pochylenia się nad każdym synem marnotrawnym, nad każdą ludzką nędzą, nade wszystko zaś nad nędzą moralną, nad grzechem” (DM 6). Wielkość miłości Boga wobec grzesznego człowieka odsłania wielkość godności syna, który zawsze jest dzieckiem Boga i ma prawo do jego miłości. W miłosierdziu dostrzega Jan Paweł II „stosunek nierówności” między Bogiem, który obdarowuje, i człowiekiem przyjmującym Jego dobroć. Miłosierdzie sprawia jednak, że syn marnotrawny, otrzymując na nowo godność synowską, nie doświadcza upokorzenia. Na wielką miłość Boga odpowiada postawą nawrócenia, która jest owocem miłosierdzia (DM 6).

Pełnym objawieniem miłosierdzia Bożego jest śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa. Misterium paschalne ukazuje wielkość miłości Boga do człowieka, który „własnego Syna nie oszczędził” (2 Kor 5, 21). Dzięki tajemnicy krzyża Bóg objawia głębię swej miłości, która jest na początku stworzenia człowieka i dzieła odkupienia:

Bóg, którego objawił Chrystus, pozostaje nie tylko w stałej łączności ze światem jako Stwórca, ostateczne źródło istnienia. Jest to miłość, która nie tylko stwarza dobro, ale doprowadza do uczestnictwa we własnym życiu Boga: Ojca, Syna i Ducha Świętego (DM 7).

Bóg w śmierci Chrystusa jest blisko człowieka, dając siebie, aby człowiek mógł uczestniczyć w Jego życiu. Miłość miłosierna jest mocniejsza niż grzech i śmierć. Dzięki działaniu Ducha Świętego człowiek otwiera się na działanie miłosierdzia i dostrzega swoją godność, która daje mu możliwość zjednoczenia z Chrystusem.

Miejscem spotkania z miłosierdziem Boga są sakramenty, szczególnie pokuta i Eucharystia, w których chrześcijanin dotyka miłości miłosiernej Boga. Kościół wierny Jezusowi Chrystusowi, podkreśla Jan Paweł II, jako pierwsze zadanie swojej misji w świecie ma dawanie świadectwa miłosierdzia Bożego (DM 12).

3. GŁOSZENIE MIŁOSIĘRDZIA BOGA

Obowiązek głoszenia Bożego miłosierdzia jest podstawowym wymiarem misji wobec świata, powierzonej uczniom przez Chrystusa. Misja ta jest przedłużeniem tradycji proroków Starego Testamentu i wiernym wypełnieniem posłannictwa Pana Jezusa polegającego na ukazaniu człowiekowi Boga, Ojca miłosierdzia.

W Encyklice *Dives in misericordia* Jan Paweł II wyraźnie wskazuje na potrzebę dawania świadectwa o miłosierdziu Boga jako realizację podstawowego zadania posłannictwa Kościoła wobec współczesnego świata:

Kościół winien dawać świadectwo miłosierdziu Boga objawionemu w Chrystusie, w całym Jego mesjańskim posłannictwie, przede wszystkim wyznając je jako zbawczą prawdę wiary i życia z wiary, z kolei starając się wprowadzać je i wcielać w życie zarówno własnych wyznawców, jak też w miarę możliwości wszystkich ludzi dobrej woli. Wreszcie Kościół – wyznając miłosierdzie i nie odstępując od niego w życiu – ma prawo i obowiązek odwoływać się do

miłosierdzia Bożego, wzywając go wobec wszystkich przejawów zła fizycznego i moralnego, wobec wszystkich zagrożeń, które tak bardzo ciążyą nad całym horyzontem życia współczesnej ludzkości (DM 12).

Misja głoszenia Bożego miłosierdzia wyraża się według Ojca Świętego w wyznawaniu prawdy, że Bóg jest miłosierdziem, i uwielbieniu Boga miłosierdzia. Drugim zadaniem Kościoła, a więc uczniów Chrystusa, jest czynienie miłosierdzia. Trzecim polem dawania świadectwa o Bogu jest modlitwa o miłosierdzie dla świata. Punktem wyjścia wszelkiej działalności w dziedzinie apostołstwa miłosierdzia Bożego jest wyznanie wiary w Boga miłosierdzia. Bez tego fundamentu czynienie miłosierdzia staje się zwyczajną filantropią⁴, która może być uprawiana także przez człowieka niewierzącego.

3.1. UWIELBIENIE BOGA MIŁOSIERDZIA

Podstawową przestrzenią świadczenia o miłosierdziu Boga, podkreśla Jan Paweł II, jest liturgia Kościoła, czytania liturgiczne i modlitwy, w których słyhać echo prawdy wyrażonej na kartach Pisma Świętego. Za nią idzie doświadczenie Ludu Bożego, które potwierdza poznanie Boga miłosierdzia w codziennym życiu:

Jeśli niektórzy teologowie twierdzą, że miłosierdzie jest największym wśród przymiotów i doskonałości Boga, to Biblia, Tradycja i całe życie z wiary Ludu Bożego dostarcza z pewnością swoistego pokrycia dla tego twierdzenia. Nie chodzi tutaj o doskonałość samej niezgłębionej istoty Boga w tajemnicy samego Bóstwa, ale o doskonałość i przymiot, w którym człowiek z całą wewnętrzną prawdą swej egzystencji szczególnie blisko i szczególnie często spotyka się z żywym Bogiem (DM 13).

Spotkanie w swoim życiu Boga miłosierdzia jest pierwszym doświadczeniem wiary chrześcijanina, które Jan Paweł II porównuje do „widzenia Ojca”, o czym mówił Chrystus do Filipa (J 14, 9 nn). Widzenie Boga przez wiarę znajduje szczególną realizację w przeżyciu miłości miłosiernej Ojca, podobnej do przeżycia syna z przypowieści o synu marnotrawnym. Doświadczenie to Kościół umieszcza w samym centrum swojego nauczania (DM 13), gdyż jest ono kluczem do poznania Boga objawionego w Chrystusie i odkrycia godności drugiego człowieka, stworzonego na obraz Boga: „Kto mnie zobaczył, zobaczył także i Ojca” (J 14, 9). Kontemplowanie miłosiernego oblicza Chrystusa zbliża do Ojca, którego naturą jest miłosierdzie.

Wyznawanie i głoszenie miłosierdzia Bożego dokonuje się wówczas, gdy Kościół, głosząc słowo Boże, przybliży ludzi do źródeł miłosierdzia: Eucharystii i sakramentu pokuty (DM 13). Są one darem Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego, który przez swoją śmierć i zmartwychwstanie w pełni objawił miłosierdzie Ojca. Z całą mocą Piotrowego autorytetu Jan Paweł II przypomina, że Eucharystia jest źródłem niewyczerpanej miłości Boga:

Eucharystia przybliży nas zawsze do tej miłości, która jest potężniejsza niż śmierć: ilekroć bowiem spożywamy ten chleb albo pijemy kielich, nie tylko głosimy śmierć Odkupiciela, ale także wspominamy Jego zmartwychwstanie i oczekujemy Jego przyjścia w chwale (DM 13).

⁴ Por. J. Tischner, *Drogi i bezdroża miłosierdzia*, Kraków 1999, 55–78.

Pierwszym więc zadaniem ucznia Chrystusowego jest szafarstwo i udział w sakramencie Eucharystii. Już sam obrzęd eucharystyczny, uobecniający mękę, śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa jest ukazywaniem nieskończonej miłości Boga, który dał swojego Syna za zbawienie świata (por. J 3, 16).

Drogę do spotkania z miłosierdziem Boga w Eucharystii otwiera sakrament pokuty, w którym, jak mówi Jan Paweł II, „każdy człowiek może w sposób szczególny doświadczyć miłosierdzia, czyli tej miłości, która jest potężniejsza niż grzech” (DM 13). Wobec grzechu najpełniej objawia się nieskończoność miłosierdzia Boga, który zawsze jest gotowy przebaczać człowiekowi żałującemu za swój czyn:

Nieskończona jest gotowość i moc przebaczenia, mająca swe stałe pokrycie w niewysłowionej wartości ofiary Syna. Żaden grzech ludzki nie przewyższa tej mocy ani jej nie ogranicza. Ograniczyć ją może tylko od strony człowieka brak dobrej woli, brak gotowości nawrócenia, czyli pokuty, trwanie w oporze i sprzeciwie wobec łaski i prawdy, a zwłaszcza wobec świadectwa krzyża zmartwychwstania Chrystusowego (DM 13).

Apostolskie zadanie Kościoła w dziedzinie sakramentu pokuty obejmuje głoszenie nawrócenia i ukazywanie Boga przebaczącego i łaskawego. Chrześcijanie podejmują więc wszelkie wysiłki, zbliżając się do sakramentu pokuty i przebacząc sobie nawzajem, aby wszyscy ludzie dostrzegli oblicze Boga przebaczącego.

Z miłości miłosiernej Boga, zawartej w Eucharystii i w sakramencie pokuty, rodzi się jedność obejmująca nie tylko chrześcijan, ale również wszystkie narody.

3.2. CZYNIENIE MIŁOSIĘRDZIA

Ważnym polem ukazywania miłosierdzia Bożego są czyny miłosierdzia, przez które człowiek potwierdza, że nie tylko potrzebuje miłosierdzia, ale jest gotowy do czynienia miłosierdzia wobec bliźnich (DM 14). Spełniając uczynki miłosierdzia wynikające z doświadczenia miłosierdzia Boga, chrześcijanin poznaje ukrytą w sobie zdolność do dzielenia się miłością. Jan Paweł II podkreśla w Encyklice *Dives in misericordia*, że człowiek jest zdolny do poznania miłosiernej miłości Boga, o ile sam potrafi okazać miłosierdzie innym.

Miłość miłosierna jest siłą jednoczącą i podnoszącą ludzi we wzajemnych relacjach, przemieniającą osobę obdarowaną i obdarowującą. Wzorem tej miłości jest Chrystus ukrzyżowany, który oddał siebie bezgranicznie aż do śmierci (Mt 25, 34–40):

Nawet w wypadkach, w których wszystko zdawałoby się wskazywać na to, że jedna strona tylko obdarowuje, daje – a druga tylko otrzymuje, bierze – (jak np. w wypadku lekarza, który leczy, nauczyciela, który uczy, rodziców, którzy utrzymują i wychowują swoje dzieci, ofiarodawcy, który świadczy potrzebującym), w istocie rzeczy zawsze również i ta pierwsza strona jest obdarowywana (DM 14).

Wpatrując się we wzór Chrystusa, chrześcijanin nieustannie oczyszcza swoje uczynki miłosierdzia, aby były one zawsze inspirowane doświadczeniem miłości darmowej. Tylko wówczas stają się one aktem miłosierdzia, który otwiera na Boga i odsłania prawdziwą godność człowieka zdolnego do dzielenia się miłością.

Droga miłości darmowej, jaką ukazał Chrystus w krzyżu, nie jest więc aktem czy procesem jednostronnym, lecz domaga się wzajemności wobec Boga i wobec człowieka. Miłość miłosierna wyrównuje także różnice, jakie powstają między osobą dającą i otrzymującą dobro. Dlatego dla Jana Pawła II miłosierdzie jest dopełnieniem sprawiedliwości: „Autentyczne chrześcijańskie miłosierdzie jest zarazem jakby doskonalszym wcieleniem «zrównania» pomiędzy ludźmi, a więc także i doskonalszym wcieleniem sprawiedliwości, o ile ta w swoich granicach dąży również do takiego zrównania” (DM 14). Miłosierdzie jest istotnym elementem kształującym stosunki międzyludzkie w duchu poszanowania godności człowieka i odkrywania jego zdolności czynienia dobra.

Apostolstwo miłosierdzia w wymiarze czynów miłosierdzia musi zawsze odwoływać się do tego podstawowego doświadczenia miłości w Chrystusie, by miłosierdzie nie stało się filantropią lub nie zostało zastąpione sprawiedliwością społeczną: „Dlatego też Kościół za swój naczelnny obowiązek na każdym, a zwłaszcza na współczesnym etapie dziejów, musi uznać głoszenie i wprowadzanie w życie tajemnicy miłosierdzia objawionej do końca w Jezusie Chrystusie” (DM 14).

Konsekwencją wyznania wiary w Boga miłosierdzia jest modlitwa o miłosierdzie.

3.3. MODLITWA O MIŁOSIERDZIE

Modlitwa o miłosierdzie wypływająca z doświadczenia miłosierdzia Boga w życiu i spełniania uczynków miłosierdzia jest, jak mówi Jan Paweł II, podstawowym obowiązkiem i prawem Kościoła:

Kościół głosi prawdę o miłosierdziu Boga objawioną w ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Chrystusie i wyznaje ją na różne sposoby. Kościół stara się również czynić miłosierdzie ludziom przez ludzi, widząc w tym nieodzowny warunek zabiegów o lepszy, „bardziej ludzki” świat dnia dzisiejszego i jutrzejszego. Jednakże w żadnym czasie, w żadnym okresie dziejów – a zwłaszcza w okresie tak przełomowym jak nasz – Kościół nie może zapomnieć o modlitwie, która jest wołaniem o miłosierdzie Boga wobec wielorakiego zła, jakie ciąży nad ludzkością, i jakie jej zagraża. To właśnie jest podstawowym prawem i zarazem powinnością Kościoła w Jezusie Chrystusie (DM 15).

Wobec sekularyzacji życia, odchodzenia od Boga i życia „jakby Boga nie było” Kościół ma obowiązek modlić się o miłosierdzie jako znak nadziei dla każdego człowieka.

Wobec coraz większego oddalania się człowieka od Boga, do tego stopnia, że nie potrafi on wypowiedzieć słowa „miłosierdzie” i otworzyć się na działanie Boga, Kościół powinien wypowiedzieć to słowo w jego imieniu. Przekonanie o potrzebie modlitwy o miłosierdzie doprowadziło Ojca Świętego do sformułowania aktu zawierzenia świata Bożemu miłosierdziu. Jest on owocem żywej wiary papieża, głębokiej refleksji nad tajemnicą miłosierdzia i wielkiej miłości do ludzi, którzy zgubili Boga i utracili sens życia.

Modlitwa o miłosierdzie jest skierowana do Boga Ojca miłosierdzia przez pośrednictwo Syna Bożego, który przyniósł światu miłosierdzie przez swoją śmierć i zmartwychwstanie. Jan Paweł II, rozumiejąc potrzeby współczesności, prosi o miłosierdzie dla całego świata: „Jak bardzo dzisiejszy świat potrzebuje miłosierdzia!

Na wszystkich kontynentach z głębin ludzkiego cierpienia zdaje się wznosić wołanie o miłosierdzie⁵. Miłosierdzie jest tą wielką szansą na odnowienie serca człowieka dotkniętego przez grzech.

Uwielbienie Boga miłosierdzia dokonuje się w Jezusie Chrystusie, który w całej pełni objawia tajemnicę swojego Ojca. Jezus wielbi Ojca całym swoim życiem: pracą, modlitwami, nauczaniem i posłuszeństwem Jego woli aż po śmierć na krzyżu i zmartwychwstanie. Uczy w ten sposób, jak rozpoznać obecność Boga we wszystkich wydarzeniach życia, w radościach i smutkach, a nawet w strasznym cierpieniu i w śmierci, realizując Boże przykazania znajdujące swoje dopełnienie w przykazaniu miłości.

Uwielbienie Boga znajduje swoją realizację w miłości:

To wyznanie, w którym wyraża się ufność we wszechmocną miłość Boga, jest szczególnie potrzebne w naszych czasach, w których człowiek doznaje zagubienia w obliczu wielorakich przejawów zła. Trzeba, aby wołanie o Boże miłosierdzie płynęło z naszych serc, pełnych cierpienia, niepokoju i zwątpienia, poszukujących niezawodnego źródła nadziei⁶.

W akcie uwielbienia człowiek wpatrujący się w miłosierdzie Boga odkrywa prawdę o sobie i o swoim życiu.

Z doświadczenia bliskości Bożego miłosierdzia wyrasta wyobraźnia miłosierdzia, która według Jana Pawła II wyraża się w otwarciu na drugiego człowieka, towarzyszeniu mu w jego trudnościach oraz w konkretnej pomocy, która prowadzi do podźwignięcia się z trudnej sytuacji. W trosce o człowieka słabego i wątpiącego papież zawierzył cały świat Bożemu miłosierdziu.

4. ZAWIERZENIE ŚWIATA BOŻEMU MIŁOSIĘRDZIU

Zawierzenie świata Bożemu miłosierdziu jest aktem wiary, którego fundamentem jest postawa dziecięcego zaufania Bogu, miłosiernemu Ojcu, że nie opuści On nigdy człowieka, obdarowując go bez przerwy swoją miłością. Jan Paweł II jak Abraham i patriarchowie, jak Piotr i jego następcy stanął na czele Kościoła i całej ludzkości, wyrażając w jej imieniu wiarę w Boga, bliskiego człowiekowi przez Jego miłosierdzie. Wyznał jednocześnie wiarę, że Bóg ostatecznie objawił się człowiekowi w Jezusie Chrystusie, który w pełni ukazał, na czym polega miłosierdzie Ojca – w swoich czynach, w nauczaniu, a przede wszystkim w swojej śmierci i zmartwychwstaniu. Człowiek odkrywa miłosierdzie Boga dzięki działaniu Ducha Świętego.

Akt zawierzenia świata Bożemu miłosierdziu⁷ ma wyraźnie trójdzelną strukturę, w której można wyróżnić następujące elementy: inwokację do Boga Trójjedynego, prośbę za znekąną złą ludzkość i błaganie o miłosierdzie dla świata.

⁵ Jan Paweł II, *Zawieram cały świat Bożemu miłosierdziu*. Homilia podczas Mszy św. z okazji konsekracji świątyni Bożego Miłosierdzia, Kraków-Łagiewniki – 17 sierpnia 2002, p. 5, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/8pl_lagiewniki_17082002.htht.

⁶ Tamże, p. 1.

⁷ Tamże, p. 6.

Akt zawierzenia jest formą relacji, w jaką wchodzi człowiek wierzący, gdy zwraca się do Boga. Wyraża on również sytuację modlącego się i jego doświadczenie wiary.

W pierwszej części aktu zawierzenia światu Bożemu miłosierdziu Jan Paweł II wyznaje wiarę w imieniu całego Kościoła w Boga miłosierdzia. Inwokacja do Boga, Ojca miłosierdzia jest streszczeniem wiary chrześcijańskiej w Boga bliskiego człowiekowi, który odsłania swoje oblicze w tajemnicy miłosierdzia:

Boże, Ojcze miłosierny, który objawiłeś swoją miłość w Twoim Synu Jezusie Chrystusie, i wylałeś ją na nas w Duchu Świętym, Poczycielu, Tobie zawierzamy dziś losy świata i każdego człowieka.

Człowiek XXI w. jeszcze bardziej doświadcza pustki życia, lęku przed przyszłością, przed cierpieniem i samotnością. W takim kontekście odczytujemy słowa Ojca Świętego Jana Pawła II w drugiej części aktu zawierzenia:

Pochyl się nad nami grzesznymi, ulecz naszą słabość, przezwycięż wszelkie zło, pozwól wszystkim mieszkańcom ziemi doświadczyć Twojego miłosierdzia, aby w Tobie, Trójjedyny Boże, zawsze odnajdywali źródło nadziei.

W modlitwie tej Jan Paweł II staje jak Mojżesz przed Bogiem, przedstawiając wszystkie słabości człowieka, które niszczą dziś ludzkość, jak jadowite węże naród wybrany na pustyni (Lb 21, 4–9). Ojciec Święty jakby zbiera głosy rozpaczy i cierpienia rozlegające się na całej ziemi, by przedstawić je Bogu i prosić o miłosierdzie.

Konsekwencją wyznania wiary w Boga miłosierdzia jest modlitwa o miłosierdzie. Przekonanie o potrzebie modlitwy o miłosierdzie doprowadziło Ojca Świętego do sformułowania aktu zawierzenia światu Bożemu miłosierdziu. Jest on owocem żywej wiary papieża, głębokiej refleksji nad tajemnicą miłosierdzia i wielkiej miłości do ludzi, którzy zgubili Boga i utracili sens życia.

Akt zawierzenia kończy się wezwaniem, będącym echem modlitwy Koronki do Bożego Miłosierdzia, przekazanej św. siostrze Faustynie przez Pana Jezusa:

Ojcie przedwieczny, dla bolesnej męki i zmartwychwstania Twojego Syna, miej miłosierdzie dla nas i całego świata! Amen.

5. ZAKOŃCZENIE

Prawda o Bożym miłosierdziu, jak podkreślił Jan Paweł II, jest centralnym elementem misji, jaką uczniowie Chrystusa otrzymali od swojego Pana. Obejmuje ona wyznanie wiary w Boga miłosierdzia i uwielbienie go oraz odważne i pełne nadziei spojrzenie w przyszłość. Realizuje się przez głoszenie miłosierdzia Bożego w liturgii słowa i sprawowanie Eucharystii i sakramentu pokuty, które są źródłami miłosierdzia, zawierając tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, w których w pełni objawiło się miłosierdzie Boga wobec człowieka. Miłosierdzie Boże doświadczane przez człowieka uznającego swoją słabość otwiera go na bliźniego, ukazując możliwość dzielenia się miłosierdziem. Owocuje bezinteresowną pomocą udzielaną człowiekowi znajdującemu się w potrzebie.

Tajemnica Bożego miłosierdzia stała się szczególnie aktualna dzięki doświadczeniu św. Faustyny Kowalskiej (1905–1938), którą Jan Paweł II nazwał „darem Boga dla naszych czasów”. Tajemnica ta pomaga w odkrywaniu Boga obecnego w świecie i czynieniu miłosierdzia wobec bliźnich.

BIBLIOGRAFIA

- Jan Paweł II, *Dar Boży dla naszych czasów*. Homilia Jana Pawła II wygłoszona podczas kanonizacji siostry Faustyny – Rzym, 30 IV 2000 r., p. 5, <http://www.milosierdzieboze.pl/homilia.php?text=12>.
- Jan Paweł II, *Zawieram cały świat Bożemu miłosierdziu*. Homilia podczas Mszy św. z okazji konsekracji świątyni Bożego Miłosierdzia, Kraków-Łagiewniki – 17 sierpnia 2002, p. 5, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/8pl_lagiewniki_17082002.html.
- Tischner J., *Drogi i bezdroża miłosierdzia*, Kraków: Wydawnictwo AA 1999.

DIVINE MERCY IN THE TEACHING OF THE HOLY FATHER JOHN PAUL II

Summary

The truth about the Divine Mercy, which is the central subject of John Paul II's pontificate, appeared in his teaching at the beginning of his pontificate in the encyclical letter *Dives in misericordia* (1980). Together with *Redemptor hominis* (1979) and *Dominum et vivificantem* (1986) this papal document is a part of a great dogmatic trilogy, where the pope speaks to a contemporary man about God who reveals himself to man as the Holy Trinity – Father, Son and the Holy Spirit. Mercy is a key to understand the mystery of God and man.

According to John Paul II the truth about the Divine Mercy is the central element of the mission which the disciples got from their Lord. It includes the profession of faith in merciful God and worshipping him through courageous and hopeful look into future. It is carried out by proclaiming the Divine Mercy in liturgy of the Word, Eucharistic celebration and sacrament of reconciliation which are the sources of mercy for man.

Key words: John Paul II's teaching, truth about the Divine Mercy